

VERSLAGLEGGING VRAGEN & ANTWOORDEN

VERDIEPENDE BIJENKOMST EO WIJERS PRIJSVRAAG 22 NOVEMBER 2022

Inhoud van de bijeenkomst:

1. Voorstelronde
2. Inleidende presentatie door Alien Kok (Zuidwestelijke Delta) met een toelichting op de Zuidwestelijke Delta
  - Hoe wordt ecologisch omgegaan met het sediment? Antwoord van Leo Adriaanse (jurylid) is dat het sediment uit de directe omgeving afkomstig is en het suppleren vergunning plichtig is. Het gebruik van zwaar vervuilde specie is niet toegestaan.
  - Is onze insteek een visionair of haalbaar ontwerp? Antwoord van Alien is dat de huidige oplossingen op lange termijn niet houdbaar zijn, vanuit het huidige denken gaan we onze ambitie niet waarmaken. Er zijn andere oplossingen nodig, er is ruimte voor visionairs.
3. Marnix van Driel (Provincie Zeeland) neemt ons mee met een presentatie van het gebied zoals het er nu uitziet. De Eo Wijers richt zich op de toekomst, we zijn benieuwd hoe het gebied er uit gaat zien.
  - Hoe moet de rechthoek op de kaart worden opgevat, heeft deze betekenis? Marnix geeft aan dat de lijnen in de presentatie niet “keihard” maar een kader zijn. Het plangebied omvat land én water en raakt door de draaiing van het kader verschillende eilanden/gebieden. Het concentreert zich op Midden Zeeland maar pakt de wateren en randen mee.
  - Is de grensoverschrijdende problematiek meenemen in de inzending een beperking? Antwoord van Patrick Broekhuis (Provincie Zeeland) is dat we vanuit de Zuidwestelijke Delta insteken. We willen een visionair perspectief op de Zuidwestelijke Delta maar we willen ook toewerken naar haalbare en uitvoerbare projecten. In overleg met de Eo Wijers is daarom het zoekgebied beperkt tot Midden-Zeeland omdat we daar ook alle handelingsperspectieven zien terugkomen. Aan de noordkant zit je met een halfgesloten Oosterschelde en aan de zuidkant met een open Westerschelde – alle opgaves waarmee we aan de slag zouden willen, die komen hier terug. Daarom staat het kader zo en het is aan jullie creativiteit om jullie ideeën tot een uitwerking te laten komen. Leo geeft aan dat het niet de bedoeling is dat je daar zo diep op ingaat dat je niet verder komt. De eerste opdracht is het geven van een lange termijn perspectief.
  - Waarom zijn jullie benieuwd hoe kijken we aan kijken tegen het front van Vlissingen? Patrick neemt de vraag mee bij zijn presentatie. Het Vlissingen model gaat uit van het niet bewonen van de twee onderste bouwlagen zodat die in de toekomst nog een functie kunnen vervullen als waterkering. We zijn benieuwd naar jullie visie maar ook naar de concrete uitwerkingen voor het studiegebied.
4. Patrick verzorgt de presentatie over Zeespiegelstijging.
  - In hoeverre zijn de huidige dijkhoogtes berekend op hoeveel zeespiegelstijging? Patrick antwoordt dat de dijken juist gecontroleerd zijn voor de periode tot 2050. Het kaartje geeft met rode lijnen de dijkvakken aan waar een opgave ligt om in de komende periode aan te pakken voor die norm van 2050. Na 2050 moet er weer een ronde komen om klaar te zijn voor bijv. 2100. Leo geeft aan dat de dijkhoogtes kunnen verschillen omdat elke plek anders is er andere risico's en investeringen achter liggen. Het wordt erop berekend dat je 1:100.000 kans hebt om als 1 persoon te verdrinken. Wonen er meer mensen, dan komt daar weer wat op. De norm wordt per traject bepaald. Patrick licht toe dat niet alleen de hoogte van de dijk van belang is maar ook van bijv. de bekleding. Zo is een grasbekleding kwetsbaarder dan een stenen. Naast de hoogte wordt daarom ook gekeken naar het moment van doorbreken.
  - Van de 4 scenario's is meebewegen nog niet geland bij de Zeeuwen (met als voorbeeld de wisselpolders) en er moet een perspectief komen voor alle Zeeuwen: kun je het met al die vragen en met 17 m zeespiegelstijging als worstcase scenario wel waarmaken als ontwerper? Waar liggen de prioriteiten? De landbouw moet blijven, de Zeeuwen moeten allemaal blijven, dat geeft hele

andere oplossingen dan een zeespiegelspiegel van 17 meter... Leo geeft aan dat het een grote problematiek is die op je afkomt en ook het besef van de Zeeuwen van hoe Zeeland ontstaan is. We zijn de boel in harde grenzen gaan zetten, maar hebben het water en slib buitengesloten waardoor het land is gedaald. Het concept van wisselpolders landt niet omdat men door de eeuwen heen mooie landbouwgrond heeft gewonnen op de zee en die nu blijft verdedigen. Het besef is er niet dat je ook weer nieuw land kan laten opslibben, op z'n minst een beetje de zeespiegelstijging kan bijhouden voor zo'n halve eeuw. Is er een alternatief tussen dat en het nul alternatief van een fort bouwen? Maar maak het niet te groot, maak iets dat de bewustwording voedt en waar we allemaal zin in hebben om te realiseren, aldus Leo. We hebben nog wel tijd om de goede kant op te gaan. Patrick vult hierop aan dat er om iets te realiseren draagvlak moet zijn, dat het iets betekent voor alle Zeeuwen. Wisselpolders zijn nu gepresenteerd als kans voor de natuur, maar daarbij is niet ingegaan op de mogelijkheden voor de landbouw. Daar zou je op in kunnen zoomen, ook gelet op de wisselwerking met de stikstofopgave. Dat zit ook in de ontwerpogave. We hebben vrijwel geen veeteelt maar wel een stikstofprobleem. Primair probleem is toch de waterveiligheid, waar de wisselpolders goed voor zijn. Jan-Willem Bosch (jurylid) geeft als voorbeeld Saeftinghe, een van de hoogste Zeeuwse gebieden waarbij opslibbing wel werkt. Er is wel veel bebouwing in de huidige polders.

- Zie je het als een vormgevende opdracht of als brede maatschappelijke verkenning van "Zeeuwen hou het droog"? Leo geeft als antwoord: als eerste het perspectief en dan inzoomend op iets concreets. Jan Willem Bosch denkt dat we als we alles bij elkaar optellen voor een enorme transformatie van het Zeeuwse landschap gaan. Dat betreft niet alleen de kust maar ook het achterliggende gebied. De ruimtelijke verandering zal daar de komende eeuw gigantisch zijn. Daar willen we verantwoord boeren blijven boeren, de biodiversiteit dienen en het stikstofprobleem oplossen. Dat vraagt een vormgevende aanpak. Ingeborg Thorat (Eo Wijersstichting) geeft aan dat de Eo Wijers ontwerpkracht centraal stelt maar wel integraal, alle disciplines zijn aangehaakt. Het is een combinatie van hoe je die maatschappelijke opgave een nieuw perspectief biedt én ontwerpkracht is een manier om daar uitdrukking aan te geven.
- Kun je de opgave van de Wijers Prijsvraag dan opvatten als een voorverkenning voor brede maatschappelijke verkenning? De ontwerpers gaan in feite aan de slag zonder echt goed de mening van de Zeeuwen te kennen. Alien antwoordt dat het onderdeel uitmaakt van een bredere aanpak die binnen de Zuidwestelijke Delta ontwikkeld zal moeten worden.
- Hebben er al verkenningen plaatsgevonden onder de bevolking? Alien reageert dat er een onderzoek heeft plaatsgevonden vanuit de Hogeschool Zeeland maar dat de bevolking met het onderwerp bescherming tegen zee nog niet zo bezig is. De ontwerp vrijheid is dus heel groot.
- Zeeland heeft geen veehouderij en is daarmee qua landbouw een uniek gebied maar heeft wel een stikstofprobleem. Zijn de piekbelasters dan wel in beeld? Waar komt die stikstofproblematiek dan vandaan? Patrick antwoordt dat er wel veehouders en een beperkt aantal intensieve veehouderijen zijn. De grootste belasting komt uit het buitenland en is dus import vanuit de havens van Gent, Brugge en Antwerpen en die in het zuidoosten van Engeland. Vanuit zee komt ook een concentratie waar we last van hebben. Daarnaast is natuurlijk ook de landbouw een factor door mestaanwending maar daarnaast zijn ook industrie, mobiliteit en scheepvaart (routes lopen dicht langs de kust van de Kop van Schouwen, De Manteling van Walcheren en Vlissingen) stikstofbronnen.
- In hoeverre gaan de Zeeuwen ervan uit dat de dijken verhoogd blijven worden? Heerst het idee van doorgaande verhoging en versterking? Leo antwoordt dat de publieke opinie inderdaad zo is. Patrick vult aan dat het waterschap wel kampt met de kosten en zich afvraagt of de opgave wel betaalbaar is. Het zal qua kosten en technisch steeds moeilijker worden om te blijven verhogen en verbreden. Leo merkt op dat het in beeld brengen van hoe het wordt als we gewoon doorgaan ook verhelderend kan werken. Fysisch kan het straks niet meer. Zeeuwen kennen hun geschiedenis misschien wel niet zo goed, ze gaan ervan uit dat het goed is geregeld door de overheid, dat het goed blijft gaan. We zijn volgens Patrick ook wel verwend met de Deltawerken en de

dijkverhogingstrajecten en hebben daarmee misschien de illusie gewekt dat het hier veilig is. Dat is wat we hier ook hebben uitgestraald: we zijn de veiligste delta ter wereld. Het klimaatprobleem wordt pas echt manifest als we het omslagpunt hebben bereikt tot waar je kunt ophogen. Waar het echt ophoudt weten we nog niet.

- Er werd net gememoreerd over overleg met Vlaanderen en dat de bereikbaarheid van de haven van Antwerpen belangrijk is. Een Westerscheldekering lijkt wel uitdagend. Wordt dit in bepaalde gremia verkend met Vlaanderen? Patrick reageert door te verwijzen naar een oud verdrag met Vlaanderen en merkt op dat ook Antwerpen last heeft van zeespiegelstijging. Samen met de Vlaams Nederlandse Schelde Commissie wordt gekeken naar het lange termijnperspectief voor de Westerschelde. De Haven van Antwerpen is onlangs een samenwerking aangegaan met de haven van Oostende en verplaatst daarmee al een deel van de activiteiten richting de kust. Patrick weet niet welke beweging dit op gang gaat brengen bij het havenbestuur van Antwerpen. Of ze daarmee ook nadenken over het vormgeven van de logistieke stromen richting het achterland in de toekomst, dat weten we nog niet. Het is niet de bedoeling om de Westerschelde nog verder uit te diepen maar dat is wel iets waarover in de komende 15 jaar knopen doorgehakt moeten worden. Leo vult aan dat het politiek erg gevoelig ligt.

5. Ter afsluiting

- Leo vindt het voor iedereen geen eenvoudige opdracht. Je moet op een gegeven moment kiezen en wat loswrikken, daar zitten we om verlegen.
- Volgens Jan Willem zie je als je kaarten van Zeeland van nu en 100 honderd jaar terug vergelijkt een enorme verandering. Maar als je 100 jaar verder kijkt zullen de veranderingen vele malen groter zijn. De dynamiek is veel groter en de problemen ook. Naast de grote maatschappelijke dynamiek heb je het probleem van de zeespiegelstijging. Die kaart zal een spectaculair veranderend beeld laten zien.
- Alle aanwezigen worden bedankt voor hun tijd en aanwezigheid.
- We wensen iedereen veel plezier en veel succes bij de verdere voorbereiding van de eerste en misschien straks ook de tweede ronde!